

PAPER DETAILS

TITLE: TABİRÜ'L-MENAMAT'IN SÖZ VARLIĞI

AUTHORS: Fatma Sibel BAYRAKTAR

PAGES: 493-508

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1280665>

TÂBİRÜ'L-MENÂMÂT'IN SÖZ VARLIĞI

The VOCABLE UNIVERSE of TÂBİRÜ'L-MENÂMÂT

Fatma Sibel BAYRAKTAR*

Geliş Tarihi: 09.09.2020
(Received)

Kabul Tarihi: 03.06.2021
(Accepted)

ÖZ: Tâbirü'l Menâmât, Edirneli Hacı Musli/Musalli tarafından 16. yüzyılda kaleme alınmış bir rüya yorumlama kitabıdır. Bu tarz eserlere ‘tâbirnâmeler’ dendiğini biliyoruz. Tarih boyunca halkın görülen rüyaların ne anlama geldiğini merak edip kendisinin veya yakınlarının hayatları üzerine kurgular yapmasına vesile olan bu görsel fantezilerin bir bilen tarafından açıklanması çok önemli görülmüş, bu anlamda pek çok nazım ya da nesir eser vücuda getirilmiştir. Oriijinali, Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, İl Halk Kütüphanesi, El Yazmaları Koleksiyonunda 37 Kast 4’te kayıtlıdır. Döneminin konuşma diline dair pek çok özelliği barındırdığı gibi arkaik unsurlara da yer vermektedir. Konu başlıklarının çoğunlukla Farsça, bir miktar Arapça ve az miktarda diğer dillere ait olması ve hemen ardından bu başlıkların Türkçe karşılığının verilmeye çalışılması, ayrıca konuların geniş bir yelpazeyi içermesi eseri söz varlığı açısından kıymetli hale getirmektedir. Toplumsal dilbilim açısından da ayrıca büyük anlam ifade eden bu düş yorumu kitapları, halkın bilinçaltı çözümlemeleri açısından keşfedilmeyi bekleyen birçok sırrı da bünyesinde barındırmaktadır

Anahtar Kelimeler: Tâbirnâme, rüya, düş, 16.yüzyıl Türkçesi konuşma dili, söz varlığı.

ABSTRACT: Tâbirü' l Menâmât is a dream interpretation book written, in the 16th century, by Hacı Musli or Musalli of Edirne. It is known that these kinds of works are called "tabirnames -dream interpretation manuscripts-." Throughout history, it was considered significant that these visual fantasies caused the public to wonder what the night dreams meant and envisage the lives of themselves or their relatives by a night dreams connoisseurs. Many verses or proses were created in that sense.

The genuine work of the dream interpretation manuscript is full of its many features of the spoken language of the period and archaic elements. The copy of that genuine work is inventoried at the Manuscripts Collection of the Public Library of Kastamonu, under the Kastamonu Culture and Tourism Directorate's authorization. In addition to the fact that the subject titles are mostly Persian and a little bit of them, which also are Arabic, as well as the fact that they belong to other languages in a slight amount. Those titles have been tried to be given immediately Turkish equivalents, as far as possible within Turkish thesaurus; within the feature of being contained in a linguistic broad way, thus it makes the work remarkable in terms of Turkish lexicon.

These dream interpretation works, which also have considered meaning for social linguistics, are also remarkable due to containing many uncharted places on the science waiting to study for the public's subconscious analysis by other related disciplines.

* Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi, fsibel@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5699-4572

Key Words: Dream Interpretation, night dream, dream, 16th Century Turkish Spoken Language, Lexicon.

EXTENDED ABSTRACT

The dreams, which are an audible and visual perceptual set of emotions, happen in the REM (Rapid Eye Movement) phase of sleep. The fact that people can sense many real and unreal things in their dreams makes that phenomenon even more attractive. Although many functions of the body are off-duty when we sleep, the brain still maintains to process. In this case, some subconscious feelings, thoughts, fantasies, imaginations, worries, fears, passions, and lusts unveil and keep company with cinematographic-like fictions that we call the dream. Some of those are dreams in which the individual has assumptions on what he or she is dreaming and may lead it how he or she wishes. While some dreams may come true later in reality, some dreams are seen as the repeats of the incidents affected in daily life while asleep. Dreams can sometimes be blissful, such as flying, diving from high places to the chasm of the space; however, sometimes those can be scary as the form of nightmares. Whereas some dreams are repeated; some others are seen in the form of a maze, dreams within dreams just like the movie of "Inception." We know that people have been interested; some dreams since the Assyrians in the 5th millennium BCE. Dreams have a crucial role in every religion, belief and society, from the Sumerians to the Egyptians, from the Greeks to the Jewish and Islamic Civilization. In legends, epics, folk tales, the dreams always guide the events and affect those who sense the dreams and to whom the narrator tells about the dreams. Trying to explain the behind the meanings of the dreams, which is to interpret them, is currently seen and maintains its popularity as a fairly common area. The studies arranged to explain the allusions of dreams are called "tâbirnâme." The literature on tabirnames is intense in the Islamic culture and scholar world, indeed. In these works, what the objects and situations seen in dreams will underlie real-life are explained. Indicant things, such as the time, colour, and material cognizance of them, seen in dreams, generally have symbolic meanings. These symbolic values of indicants are, naturally, distinctive according to the dream owner's social position, gender, and nature. These compilations related to the dream interpretations are also precious works to fathom the zeitgeist in the epoch they were written for those reasons. The work called "Tâbirü'l Menâmât," which we are studying on is a dream interpretation book compiled by "Hacı Müslî (or Musallî), the Edrinopolitan (Adrianopolitan)" in the 16th century. The authentic copy of the book is in the inventory of the Governorate Public Library, Manuscripts Collection of Kastamonu, which is administrating under the authorization of the Kastamonu City's Provincial Directorate of Culture and Tourism. The work consists of 153 sheets. The number of lines per page is generally 20. The manuscript's calligraphic style is "nesih" and generally not punctuated with vowel points. The work, measuring 240 mm x 145 mm, is the only and one manuscript copy. There is not any prelude part in the work. After a table of content, which is rendered as a grid, it initials directly into the main topic. Although it states in the description section (which is postscripted by a librarian after) of the manuscript that it is a translation of the tabirname (dream interpretation) of "Muhammad bin Sirin," the names of many other famous dream interpreters are often mentioned in the manuscript. The interpreters mentioned above in alphabetical order are "Câbiri Magribî," "Cafer-i Sâdık," "Danyal Hakîm," "İbrahim Kirmânî." Sometimes, the compilation work applies the folk comments and is indexed as "eydürler kim." For the reason of writing the book, many actions

and situations and daily objects have lexical entries and have been studied elaborately, depending. The lexical entries typically rubricate in Persian or Arabic, following Turkish thesaural equivalencies and Turkish interpretations. Rarely, borrowings from different languages such as Armenian, French, Italian, Latin, Hungarian, Mongolian, Anatolian Greek and Ionian Greek seems on lexical entries. Sometimes the equivalents for which Persian or Arabic rubrics -should have been in Turkish- also consist of borrowings. Even though the word is a loanword, which also proves to us that the equivalent word is well-known by Turcophone readers, for instance: “*destār*” (rubric lexical entry, originally Persian)> “*dūlbend*” (equivalent, but originally Persian, too). Sometimes, although the rubric entries in a foreign language are widespread known by Turcophones, Turkish equivalence has also been given by scribes, for instance: “*ğazā*” (originally Arabic, but widely known) > “*aķın*” (Turkish). However, the originally Persian entries, by noting “*ma^clūm*” (in English “as is known”) at the beginning, are widely known by the public: like the words of “*sandal, süsen, tāvus*.” While some words have happened to Turkish phonological adaptation: “*şubān*> *çobān*,” some other words’ Turkish equivalents have also been translated into Turkish with Turkish morphological derivation suffixes: “*şĀdi*> *şĀdlık*.” There are some examples on Islamic terminology that are turkified also found in this work: “*secde*” (or *sujud* Arabic originally means kowtowing, or prostration): “*baş komak*” (the verbatim Turkish one means putting one’s head down). In the Tabirname, Turkic archaic vocabularies are also found: “*bilici, bilig, etmek (ekmek), kaṅlu (araba), kelecı, öküş*.” There also proper nouns seem, like: “*frengistān, şām, tatar, yörük*.” While beginning to the expression by the phrasal clause as in the example; “*görse kim, eger görsekim* (English trans. if you see in your dream that);” while stating by the references, for instance; “*ibrāhim kirmānī eydür, cābir mağribī eydür* [English trans. According to *İbrāhim Kirmānī*’s (or *Cābir Mağribī*’s) interpretation];” The last words are usually referred to the sayings from Cafer-i Sâdık with phrases like “*bu dört dürlüdü, bu dört yön üzredür, tokuz vech üzre yöndür* (succinctly in Eng. The dream may be interpreted with four different ways.)” Idioms have a substantial place in that manuscript. On the one hand, expressions like “*hāceti revā ol-* (in Eng. to have what she or he desires), *düşmen şerrinden emîn ol-* (to be safe against the evil or/and the evildoer)” in positive comments in the work, on the other hand, expressions like “*ğuşşalu ol-* (being in trouble), *ğuşşaya giriftār ol-* (being overwhelmed by a calamity)” in negative comments are common. The work, which is penned colloquially in order to inform the public about the symbols that stand for the dreams to correspond for reality, has a sincere literary style. Thanks to discussing topics and cases in every division of life, both usual and unusual situations, the work has a large and exciting vocabulary. Besides, it also draws attention as a wide-ranging work that offers us multifarious sociological research objects with its life perspective of the era in which it was written, human affairs, interpretations that differ amongst genders and social levels.

1. GİRİŞ

Arapça rüya, Türkçe düş(<tüş); insanlık tarihi boyunca görenin ifadesinden başka kanıt olmamasına rağmen ciddiye alınıp üzerine mitler, efsaneler dahi üretilen önemli bir olgudur. Hâlâ nasıl olduğu, gözler kapalıyken nasıl görüldüğü tam olarak

açıklanamamasına rağmen, tarih boyu görülen rüyaların ne anlama geldiği, iyi ve kötü, basit ve seçkin rüyalar gibi sınıflandırılmaya, anlaşılmaya çalışılmaktadır.

M.Ö. 5 binli yıllarda Asurlular döneminden beri insanların rüyalara ilgi gösterdikleri bilinmektedir. Sümer tabletlerinde de rüya tabirlerine rastlanmaktadır. MÖ 2000-1800 yıllarında Mısır'da yaşamış 12. Sülaleye ait bir papirüs, tespit edilen en eski rüya yorumu kitabı sayılmaktadır. Yunan ve Yahudi medeniyetlerinde de Asur ve Mısırlıların rüyaları yorumlama metotlarının takip edildiği görülür. İslam medeniyeti de rüyalara önem vermiştir. Bilindiği üzere Yakup'un (a.s.), Yusuf'un (a.s.) rüyaları üzerine pek çok eser kaleme alınmıştır.

Türk kültüründe de rüyalar son derece önemli kaynaklardır. Efsanelerde, destanlarda, halk hikâyelerinde, âşıklık geleneğinde rüyalar önemli rollere sahiptir. İslamiyet'ten önce ve sonra bu önem kesintisiz devam etmiştir. Türk destanlarındaki rüyaların en önemli işlevi gelecekteki olayları önceden haber vermesidir. Uygurların Türeyiş Destanı'ndaki Böğü Kagan'ın rüyası, Uygur harfli Oğuz Destanı'nda Uluğ Türk tarafından görülen rüya, Şecere-i Terâkime'de Toğurmuş adlı şahsın rüyası vb. hep böyle kozmik işaretlerle doludur.

Gökyay'ın (1982: 183) çalışmasında belirttiği gibi; Türkçede rüya ile ilgili “ağır basma, düş azmak, düş görmek, düş yormak, kara basan, kara düş, kara kaygılı rüya, karakura, karakura basan, karakura basmak, karakura düş görmek” gibi deyimler bulunmaktadır.

Mutasavvıflar da rüyaları önemli bulup sınıflandırmışlardır. Onların sınıflandırmalarına göre rüyalar: sadık veya nefsanî rüyalar diye ayrılabilirdi gibi basit ve seçkin rüyalar diye veya Allah'tan, melekten ve şeytandan olanlar (Tatçı ve Çeltik, 1995: xiii) diye sınıflandırılıp değerlendirilebilirler.

Görülen rüyaları bu kadar ciddiye alıp sınıflandırmalara tabi tutan insanlık bu konuda edindiği bilgi ve tecrübelerini de gelecek nesillere aktarmayı bir görev bilmiş, bu konuda birçok eser kaleme almıştır. Görülen rüyaların ne anlama geldiğini açıklayan eserlere ta'bir-nâme, ta'birât-ı vukûât, ta'birât-ı rü'yâ, rü'yâ-nâme, vâkıa-nâme, segir-nâme, güzâriş-nâme gibi isimlerin kullanıldığı da görülmektedir (Gökyay&Coşkun;2010).

Genellikle mensur yazılmalarına rağmen manzum olanları da bulunmaktadır. Agâh Sırrı Levent'in ifadesiyle halka hitaben yazıldıkları ve sanat kaygısı gütmedikleri için rüya yorum kitaplarının dilleri açık ve sadedir. Günlük konuşma dilindeki birçok kelimeyi ihtiva ettikleri için de özellikle sözlük çalışmaları ve dil tarihi açısından önemli bir kaynak oluşturmaktadırlar. Ayrıca tâbirnâmelerde günlük yaşamın yanında halk inanışlarının da yer alması bu eserlerin kültürümüz açısından da önemli bir kaynak olduğunu ve bu konularda çalışanlara kaynaklık edebileceğini göstermektedir (Levend, 1988: 166).

2. ESER HAKKINDA BİLGİ

Bu eser Edirneli Hacı Muslî tarafından H.991 (M.1582) yılında kaleme alınmış “Tâbirü'l Menâmât” adlı bir rüya tâbirnâmesidir. Eserin baş tarafında: “1. *Kastamonu’da Kırkçeşme Mahallesi’nde Şeyh Ahmet Siyahi’ye ait bir adet mühür var, 1295. 2. Halidiye Medresesinden devren alınmıştır. (Halidiye 593)*” Açıklamaları yer almaktadır. Eser 153 varaktır. Satır sayısı genellikle 20’dir. Yazı türü nesihdir ve genel olarak harekesizdir. Ölçüleri 240x145mm.dir. Eser tek nüshadır ve bir ciltten ibarettir. Adem Balaban tarafından yayınlanan “Türkçe Yazma Tâbirnâmeler” adlı makalede 37. Tâbirnâme olarak bu eser zikredilmekte ve müstensih “Edirneli Hacı Musallî” olarak verilmektedir (Balaban, 2014: 122).

Her ne kadar açıklama bölümünde Muhammed Bin Sirin’in tâbirnâmesinin çevirisi olduğu bilgisi yer alsın da eserin maddelerinde başka önemli şahsiyetlerin rüya tabirlerinden de atıflara başvurulmaktadır. Bu şahsiyetler diğer rüya tâbirnâmelerinde de sık sık zikredilen Muhammed Bin Sîrîn, Danyal Hakîm, İbrahim Kirmânî, Câbiri Mağribî, İsmail Eş’et ve en çok atıf yapılan Cafer-i Sâdık’tır. Kimi zaman tanınmış yorumculara değil halk arasında söylenegelen kalıplaşmış yorumlara başvurulduğu da olur. Eser bu durumda bir kopya eser değil, derleme mahiyetindedir. Başta 14 yaprakta fihrist vardır. Eser “bâb” esasına göre kaleme alınmıştır. Bâblar Osmanlı alfabesinin sıralamasına göre harf sayısınca düzenlenmiştir.

Elimizdeki eserde herhangi bir giriş bölümü olmaksızın ızgara sistemli fihristten sonra doğrudan konuya girilmektedir. Birçok tâbirnâmede görülen konularına göre sınıflandırma sistemi bu kitapta uygulanmamıştır. Konular Osmanlı alfabetik diziliş dikkate alınarak sıralanmıştır.

Eser genel olarak harekesizdir. Ancak yazarın birkaç kez yazı karakterini değiştirdiği ve kimi sayfalarda hareke kullandığı da gözlenmektedir.

3. ESERİN SÖZ VARLIĞI

3.1. Madde Başları

Madde başları büyük bir çoğunlukla Farsça olduğu için konuların gelişi de Farsça adlarına göre sıralanmıştır. Kırmızı mürekkeple Farsça veya diğer dillere ait başlıktan sonra Türkçesi de verilmektedir; *şebpere: yarasa* 93b/1, *sîne: göğüs* 91a/4, *sîm: gümüş* 91b/5, *şehâdet: tanıklık vermek* 97b/3 vb. Ancak Arapça madde başları da kayda değer sayıdadır. Bunun yanında eser miktarda yani oldukça az sayıda Ermenice, Fransızca, Latince, İtalyanca, Macarca, Moğolca, Rumca ve Yunanca madde başları da görülür.

Bazen madde başı ve onun açıklamasının her ikisi de Türkçe değildir. Kimi zaman madde başı Farsça, açıklama Arapça; kimi zaman da madde başı Arapça, açıklama Farsça veya başkaca bir alıntı dilden olabilir: ‘*azâde: terkî* 105b/6 (Far+Ar), *fâkih: dânişmend* 110a/7 (Ar+Far), *hâme: kalem* 52a/14 (Far+Ar <Yun),

kāfile: kārṡān 111b/16 (Ar+Far), *ḡazz: ibrişim* 112a/7 (Ar+Far), *kilid: anaḡtar* 124b/17 (Far+Rum), *řaḡīfe: nāme* 100b/7 (Ar+Far), *sīmurḡ: ‘anḡa* 91b/14 (Far+Ar), *zen: ‘avrat* (Far+Ar) vb.

Bazen Farsça bir madde başının yine Farsça ile izah edildiği veya Arapça bir madde başının yine Arapça bir sözcükle açıklandığı görölmektedir. Bu türden madde başları sayesinde çağında Türkçeye girmiş Arapça ve Farsça sözcüklerin hangilerinin yaygın kullanıma sahip, hangilerinin terim mahiyetinde olduğu da açıklığa kavuşmaktadır; *destār: dülbend* 62b/18 (Far+Far), *durrā‘a: ferāce* (Ar+Ar), *ḡatene: sūnnet* (Ar+Ar), *hibr: mürekkep* (Ar+Ar), *sīm āb: jiva* (Far+Far) vb. Bazen de Arapça bir sözcük Farsça fiil ile birlikte başlık olarak kullanılmıştır; *řadaḡa_dāden* 100b/15, *tevbe kerdēn* 41a/20.

Bazen madde başı Farsça iken açıklama sadece ek alarak Türkçeleşmiştir; *řādi: řādlik* 92b/1. Bazı Farsça başlıkların Türkçeleri sadece fonetik değişime uğramış ve Türkçeleşmiş sözcüklerdir; *řubān: şoban* 92a/10, *ḡırbal: ḡalbur* 108b/3 vb. İslami terminolojinin Türkçeleştirilmiş örneklerine eserde rastlamak mümkündür: *secde: baş ḡomak* 79b/15, *munādi: ḡıḡırdıcı* (müezzin) 142a/5.

Kimi madde başlarının halk arasında Farsçaları bilinmesine rağmen Türkçe açıklamalarının da verilmesi tercih edilmiştir; *ḡazā: aḡın* 108b/7, *şalvar: düz ton* 95a/6 vb. hatta alıntılanan sözcüğün kendisi ve Türkçeleşmiş şeklinin birlikte kullanıldığı da olur; *keşış ḡonı olursa meyli kāfirliḡa ola eger ḡavur ḡonı olursa...* 43b/8. Ancak çoğunlukla madde başlarındaki Farsça adlar halk tarafından biliniyorsa “ma‘lūm” diyerek doğrudan konuya girilmektedir. Örneğin *sadeḡ, sandal, süsen, şatranç, ři‘r, tāvus* vb. madde başlarının ayrıca Türkçe kökenli bir sözcükle açıklanmasına gerek duyulmamıştır. Bu şekilde *ma‘lūm* diyerek yaygın kullanıldığı beyan edilmiş olan bazı madde başlarının günümüzde kullanımı ortadan kalkmış bulunmaktadır; *‘ases: ma‘lūm, fuḡā‘: ma‘lūm, ‘ūd: ma‘lūm* vb. Eserde, geçen zaman içinde dilimizde kullanımdan uzaklaşmış birçok sözcüğün izini bu vesileyle sürmek mümkündür.

Bazen de bir sözcüğün Türkçeye değişik çağlarda girmiş biçimleri ya da değişik yollardan alıntılanmış biçimleri bir arada görölebilmektedir: *levzī: bayām* 131b/5, *bādem* 15b/9; *bādinḡān /badlıcan* 16b/15.

3.2. Arkaik Sözcükler

Eserde arkaik sözcüklere sıkça rastlanmaktadır. *Allah* sözcüğündense *Taḡrı* sözcüğü daha çok kullanılmıştır. Birçok kez Arapça *teālā* sözcüğü ile birlikte *Taḡrı teālā* şeklinde ifade edilmiştir. *bilici* (‘alīm) 105a/1, *bilig* 25a/17, *etmek (ekmek)* 111b/1, *ıldız* 79a/15, *ḡabala: kaḡı bitisi* 111a/13, *ḡaḡa-* 111b/2, *ḡalıca* 111a/2, *ḡande* 22b/17, *ḡanḡı* 22b/18, *ḡaraḡuluk* 109b/17, *ḡaḡlu (araba)* 119a/3, *ḡatı (çok)* 89b/4,

keleci 22a/17, *konşı*, *kurıd* 112 b/6 (bu başlık Türkçe olmasına rağmen unutulmuş bir sözcük olmalı ki açıklaması da “kuru et” olarak yapılmıştır), *öküş* 16b/18, *sağı* *sağur*- 149b/8, *söyün*- 96a/10, *süci* 112a/3, *tamu* 100a/10, *uğrı* 109a/10, *ur*-54a/19, *yegrek* 110b/12, *yayın*(*yazın*) 21b/10 gibi sözcüklere eserde sıklıkla rastlanmaktadır. Kullanılan sözcüklerin bazıları Tarama Sözlüğü’nde geçen şekilden farklı bir formda karşımıza çıkmaktadır. Söz gelimi Tarama Sözlüğü’ndeki *yavu kılmak* sözcüğü eserde *yavurmak* şeklinde geçmektedir. Bazı sözcüklerin Türkçesinin kullanımdan düştüğü, yerine alıntı bir sözcüğün kullanım sıklığına ulaştığı eserin dilinden anlaşılmaktadır. Sözelimi *âyine* 15a/11 başlığından sonra Türkçesi *gözgi* olarak verilmiş ancak madde ayrıntılı olarak açıklanırken *âyine* sözcüğü kullanılmaya devam edilmiştir. Bu da eserin yazıldığı dönemde *gözgi* sözcüğünün söndüğünü onun yerine *âyine* sözcüğünün işlevlik kazandığını bize göstermektedir.

Eski Anadolu Türkçesinde sık kullanılan ve günümüzde unutilan kimi eklere de eserde rastlanır; +cIlAyIn yapım eki; *ancılâyındur* 14a/17, *buncılâyın* 6a/19; +rAk karşılaştırma eki *artıgırağdur* 132a/7, *eksügirek* 132a/6 vb.

3.3. Özel İsimler

Eserde birçok özel isim kullanılmaktadır; *Allah* adı yanında *Taîrı* sözcüğü de sık sık tercih edilmektedir. *rûstâ* (*köy*) maddesinin karşılığı *türklük* olarak açıklanmıştır. Yani Türk olmak köylü olmak anlamına gelmektedir. *şehristân* maddesinde *hindîyâ şarları*, *horzum şehri horistân*, ‘*ırak*, *kirmân*, *hicâz*, *yemen*, *mışır*, *şâm*, *rum*, *mağrip* ve *frengistân* şehir adları zikredilmektedir. *dicle*, *fırat*, *nîl*, *itil* ırmakları yorumlarda yer almıştır. *tatar* 8b/9, *yörük* 108b/9 ve ‘*alevî* 93a/717 adları da birer kez geçmiştir.

3.4. Kalıp İfadeler ve Deyimler

Tıpkı deyimler, atasözleri gibi belirli durumlarda söylenegelen ilişki sözlere kalıp ifadeler denmektedir. Her toplumun belirli durumlarda kullanılması âdet hâline gelmiş kalıp ifadeleri olduğu gibi konuşma dilinde şahısların ve yazı dilinde eser sahiplerinin sık kullanarak kendine özgü bir üslup oluşturdıkları özel kalıp ifadelere de rastlamak mümkündür. Bu eserde de cümleler genellikle *görsekim* veya *eger görsekim*, kalıp ifadeleri ile başlamaktadır. Rüyada görülmesi muhtemel varyantlar yazarın görüşüne göre sıralanmakta ve her sefer yorumlanarak diğer ihtimale geçilmektedir. Bu gibi durumlarda *ola kim* kalıbının da kullanıldığı görülür.

Referanslara başvurulduğunda da *ibrâhim kirmânî eydür*, *câfer-i şâdık eydür*, *câbir mağribî eydür*, *muhammed bin sîrîn eydür*, *dânyâl hakîm eydür* kalıp ifadesiyle açıklama yapılmaktadır. Referans kulaktan dolma ise *eydürler kim* şeklinde cümle başlatılmaktadır.

Yorumlara geçildiğinde ise bu *dört dürlüdür*, *bu dört yön üzredür*, *tokuz vech üzere yöndür* gibi kalıp ifadeler kullanılmaktadır.

Rüyada görülen durumun ya da şeyin olumlu bir şeye veya duruma delil sayılmasına karşı en sık kullanılan deyimlerden biri de *hâceti revâ ol-* 47b/16 kalıbıdır. Bunun yanında olumlu neticeler için; *düşmen şerrinden emîn ol-* 40b/8, *düşmen üzerine gâlib ol-* 47b/6, *düşman üzerine zafer bul-* 97a/3, *düşmanına zafer bul-* 118b/6 gibi deyimler kullanılmıştır.

Rüyada görülen durumun ölüme delalet ettiğini anlatmak için benzer ifadelerle başvurulmuştur; *eceli gel-* 38a/1, *ecel yakın gel-* 33b/6, *eceli yakındur* 37b/5, *ecel yakın ol-* 43a/17, *ecel yakın gelmiş ol-* 78a/5.

Tâbirnâmede görülen rüyalar kötü bir duruma ya da kötü bir durumdan kurtulmaya delilse bunun açıklaması genellikle *guşşa* sözcüğü ile oluşturulmuş ifadelerle verilmektedir; *guşşa git-* 101a/1, *guşşalı ol-* 93b/11, *guşşaya giriftâr ol-* 95b/13, *guşşalardan kurtul-* 94b/17, *guşşa ve muşîbetdür* 98b/18, *guşşa yi-* 144a/19 vb.

Eser bir tâbirnâme olduğundan halkın anlayacağı bir dille yazılmıştır, bu nedenle zengin bir deyim dağarcığına sahiptir; *anıñ avıcından ululuk bul-* 106a/3, *aşşı gör-* 117a/1, *bay ol-* 96b/14, *baş ko-* 79b/15 *el çek-* 28b/18, *emîn ol-* 28a/7, *dîn yolu bulmuş ol-* 93a/8, *dört ayaklıya bin-* 12b/6, , *elin dîne ur-* 113a/19, *hased eyle-* 96a/11, *hâşıl kıl-* 89b/19, *iş tut-* 101a/11, *işi yürü-* 116a/13, *mâl düşür-* 114a/11, *maşûdına ir-* 113a/21, *murâdına deg-*, 112a/19, *ömri uzun ol-* 96b/15, *râhat deg-* 110a/7, *ululuk bul-* 96b/6, *yüzün evine tut-* 111b/20 vb.

Eski Anadolu Türkçesinin etkilerinin kuvvetli olarak görüldüğü eserde yardımcı fiillerle birçok deyim ve kalıp ifade oluşturulmuştur. ‘**gör-**’ fiili ile pek çok olumlu ve olumsuz anlamlı deyim bulunmaktadır; *aşşı göre*, *eylik göre*, *güc göreler*, *fâyda göreler*, *hayr göre*, *rahmet göre*, *zahmet göre* vb. ‘**git-**’ fiili ile olumsuz anlamlı pek çok deyim üretilmiştir: *dîni gitmekdür* 18b/11, *elden gitmiş ve yitmiş* 153b/15, *heybeti gitmeye* 13b/20, *ussı gitmek* 36b/3 vb. ‘**deg-**’ fiili de deyim yapmakta sık tercih edilen bir yardımcı fiildir; *aşşı dege* 23b/5, *guşşa dege* 22b/4, *maşarrat dege* 23a/9, *meserret dege* 27a/14, *renc dege* 27a/16 vb.

3.5. İkilemeler

Sözün anlamını pekiştirmek, vurgusunu artırmak, değişik anlam ilgileri kurmasını sağlamak amacıyla oluşturulan ikilemeler eserimizde de kendisine yer bulmuştur. Ad soylu ikilemeler yanında, iki eylemin art arda meydana geldiğini anlatan ikileme şeklinde fiillere de rastlanır: *az az* 3a/3, *harâm havâr* 112a/4, *dürlü dürlü* 115a/8, *hadsiz endâzesiz* 115a/10-11, *aldı yedi* 71b/13, *düşdi öldi* 35a/15, *tutdı aldı* 23a/4 vb.

Eserde aynı sözcüğün farklı dillerden alıntılanmış olanları ve Türkçeleri birlikte kullanılarak sözlüksel malzeme zenginleştirilmiş, ikileme ve üçlemeler

yapılmıştır; *behişt, cennet,.. uçmağ* 31a/2, *lāğarī arıklık ...za‘īfliğ* 152b/1, ‘*ākıbet şonı yatlu ola* 43b/6, *işleri revān ola yürüye* 132b/16, *kan revān aķar* 80b/12, *talāk virüb boşaya* 147b/1 vb.

3.6. Bağlaçlar

Türkçe, Arapça ‘ve’ bağlacını kullanmak yerine iki sözcüğü araya herhangi bağlayıcı bir sözcük koymadan kullanmayı seven bir dildir. Bu anlamda eserde alıntı ve Türkçe sözcüklerin yan yana getirilerek ya da anlamca birbirine yakın sözcükler gruplaştırılarak güzel bir anlam ahengi kazandırılmaya çalışıldığı gözlenmektedir; *belāya afete uğraya* 3a/2, *eger toğan elinden boşansa taşması elinde kalsa* 17a/19, ‘*işrete şazlığa meşğul ola* 72b/13, *şu dökülse anası öle oğlı kala* 2b/13.

“ve” bağlacı eserde nispeten az kullanılırken büyük çoğunlukla “yâ” bağlacı ile nesneler ya da durumların arka arkaya sıralandığına şahit olmaktayız: *bīm ve korkudur* 15b/17, *bir iş işleye kim tamām olmaya ve ‘izzet eksile* 110b/14, *kavī ve muhkem ve beklenmiş ola* 85b/20, *menfa’at ve aşşı* 101b/5, *nāmübarek ve şomdur* 33a/5, *renc ve ‘azāb ve miḥnetdür* 82a/13, *şavaş ve çekişikdür* 110a/15, *şādılık ve hurremlık* 24b/12. ‘*bir tağdan yâ belekden yâ dam üstünden yâ bir yüksek yerden* 110b/13, *hizmetkār yâ emīnlik yâ şalāḥdur* 17a/14, *karındaşdur yâ oğuldur* 17b/8, *pamuğdan yâ yün den iplik egirür* 73a/5.

Bunların dışında sık rastlanan bağlaçlar:

ammā: ‘*avratı bunu seve ammā rüsvā ola* 71a/14, *oğlı toğa ammā ki öle* 68b/17, *zaḥm görse ammā kan olmasa* 75a/7.

hem: *halvā hem māludur* 51a/3, *hem dīnde hem dünyāda* 56b/9, *hem ḥayrdur* 65b/15. ile: ‘*avratile* 68b/6, *geçezligile* 66b/16, *zaḥmetile* 66b/15.

yāḥūd: *ḥacca vara yāḥūd şayruluğdan kurtula* 50a/2, *öleler yāḥūd bir āfete uğrayalar* 64b/18, *yā müselmān ola yāḥūd öle* 48b/7.

3.7. Fiilimsiler

Türkçede fiilimsilerin kalıcı adlar yapmada aktif rol oynadıkları bilinmektedir. 15. yüzyıla ait bu eserde de bilhassa sıfat fiillerin kalıcı adlar yaptığı birçok örnek bulunmaktadır.

3.7.1. Ad Fiiller

boğmak (gerdanlık) 103a/5, *etmek* (ekmek) 30b/13 vb.

3.7.2. Sıfat Fiiller

Türkçenin her devre ve sahasında olduğu gibi işlektir. Adlaşmış örnekler çoktur: *ta’am: yiyesi* 102a/21, -dIk/-mAdIk sıfat fiilleri günümüz Türkçesine göre daha çok kullanılmaktadır: *doğunmaduğ yün* 27a/3, *güneş karardığı* 109b/19, *ummadığı yerden* 32b/10, *reşid olmaduğ oğlandur* 45b/1 *yanmaduğ mum* 96a/11,

yanmaduķ kandil 113a/18. Dięer sıfat fiiller de eserde aktif olarak yerini almıřtır; *sıđıncaķ* 111a/ 5, *ādemlere ķarıřmaz er* 111a/16, *ķur ’ān bilmez okısa* 89b/9, *nemāz ķılmaz dīnsüzler* 89a/1, *olmaz iřler* 59a/5, *aķar su* 8a/14 *yanar od* 4b/16, *odulmıř* 4b/16, *řınmıř sūñ ūķ* 9a/5, *bitmiř ķandīl* 114a/13, *binecek* 122a/6, *dikecek ķaftānları* 65b/17, *mihbere: mūrekkeb ķonacaķ* 135b/17 vb.

ol- yardımcı fiili ile oluşturulan karmaşık fiillere de eserde sıkķa rastlanmaktadır; *dīn yolu bulmuş ol-* 93a/8, *istiđfār idecek olursa* 9a/7, *ivecek ola* 40b/15, *yas dutar olalar* 43a/10 vb.

3.7.3. Zarf Fiiller

dutu ko- 120a/14, *göre* 71b/18, *gördüğinleyin* 67b/6, *otururken* 12b/4 vb.

4. SOSYAL İÇERİK

Yazarı tarafından halka yararlı olmak amacıyla kaleme alınmış olan eserde hem madde başlarının yabancı kökenli sözcüklerle başlaması hem bu sözcüklerin Türkçe karşılığının verilmesi sayesinde eser 16. yüzyılın yazı dili ile konuşma dili arasında bir yerde konuşlanmış bulunmaktadır. Anlaşılır olmak gayesinin ön plana alındığına şüphe yoktur. Eserin sonuna doğru konuşma dili baskın hāle gelmiştir; *eņsesi olsa ķo söylemeye* 102b/4, *vallah ’ālim ta ’birdür hā* 153a/20.

Dięer tâbirnâmelerde olduğu gibi bu tâbirnâmede de rüyaları gören asıl unsur elbette ki erkeklerdir. Rüyanın yorumlanışı öncelikli olarak bir erkeğe göre yapılır ve bu genellikle *birgü* 90b/2, *birgüsi* 113a/11 gibi bellirsiz zamirlerle verilir. ‘Erkek’ sözcüğü kullanılmaz onun yerine ‘er’ kullanılır *eger bir er görsekim sūd emer* 98b/7. Erkeklerin dünyasında sosyal sınıflar görülen rüyanın doğru yorumlanabilmesi için son derece önemlidir, aynı rüyayı bir padişahın, vezirin ya da kadının görmesi ile ‘āmmē ķavm görmesi arasında ya da alim ile cahilin görmesi arasında farklar olacaktır; *bilgil kim at ’āmmē ķavm ve baĥt ve devletdür* 8b/5, *düşde bal ’āmmē ķavme azcuķ düzdür şehirliye çok düzdür* 13a/19 diğer yandan zengin/fakir ayırımı da önemlidir; *eger serçe bulsa yoĥsulısa altı aķçadur baysa biņ aķçadur* 29a/16; *eger bir ’ālim saĥın kıvrıcık görse günāh ve azđınlıđıdır eger cāhil görse ululuğıdır* 144b/13 vb. (Bayraktar,2019: 523-536).

kāfir, mūnāfık, müselmān, fāřık gibi dinî sınıflandırmalar ile *ata, ana, kardaş, ođul* gibi akrabalık bağları olan kiři adları sık kullanılır; *ķız oğlansa ve eger er oğlansa* 109b/18; ‘torun’ sözcüğü eserde geęmez¹: *ođul oğlı* 149b/20.

¹ “torun” sözcüğü Tarama Sözlüğünde yer almamaktadır. Gülensoy (2007b, 919) Köken Bilgisi sözlüğünde torum: deve yavrusu sözcüğü ile torun sözcüğünü ilişkilendirerek Ermeniceden geldiğini söyleyen Eren ve Nişanyan’a karşı çıkmakta ve öz Türkçe olduğunu iddia etmektedir. Derleme Sözlüğünün 10. cildinde (Dikmen ve Bayaz, 1993: 3970) sözcük Giresun/Bulancaķ, Trabzon ve Rize ağızlarında ‘yeğen’ anlamında yer almaktadır.

Eğer rüyayı bir kadının görme ihtimali varsa bu ayrıca izaha muhtaçtır: *cābir maḡribī eydür şaru veyā aḡ* ‘avratlara eyüdür 95a/15 *bezek* ‘avratlara erdür 152b/15, *ne ḥālde görseler ta‘bīr* ‘avratlara dege 31b/15. Kadınlar ‘avrat adıyla anılmaktadır. Erkeğin karısından bahsederken nadiren ‘*ıyāl* 8b/4 dendiği de olur. Eserde sadece bir kez *eş* adı kullanılmıştır; *gerü eşin alsa* 141a/2.

Erkeklerin rüyalarında kadınlar sıklıkla görülür, kadınlar öncelikle iki sınıftan oluşmaktadır: hür kadınlar ve karavaşlar yani hür olmayan kadınlar. Ancak kadınların sınıflandırılmaları bununla sınırlı kalmaz. Eserde son derece zengin bir sınıflandırma kullanılmıştır; *arı dīnlü* ‘avratdur 103a/1, *asılsız* ‘avrat 95a/7, *bıkr* ‘avrat 103a/4, *dindār* ‘avratdur 99a/16, *ḥūb* ‘avrat 91a/2, *ḡarı* ‘avratdur 100b/14, *mesture* ‘avrat 113a/15, *şavaşcı* ‘avratdur 109b/3, *saffetlū* ‘avrat 24b/16, *ulu* ‘avrat 92b/19, *yavuz* ‘avrat 32a/7, *yüklü* ‘avrat 24b/5, *yüzsüz* ‘avrat 115a/19, *yigit* ‘avrat 24b/2 vb. (Bayraktar, 2017:197-213).

Bir erkeğin rüyasının iyiye ya da kötüye yorumlanması erkeğin eşi olacak kadının zengin-fakir olmasına bağlı olabilir; *avratından māl ḥāşıl eyleye* 98b/13, *bir mällu* ‘avrat ala 8b/14, *devekuşu düşde bir mällu* ‘avratdur 11a/6, *bir yoḡsul* ‘avrat ala 99b/15, vb.

Hür olmayan kadınlar da çağın gereği sosyal hayatta sıklıkla karşılaşılan bir gerçek olarak rüya yorumlarında kendisine yer bulmaktadır: *‘acem ḡaravaşdur* 95a/6, *görlü ḡaravaş* 27a/14, *ḥūb ḡaravaşdur* 98a/10, *mestüre ḡaravaş* 26a/4, *oḡul anası ḡaravaşdur* 102b/22 vb.

Yapılan yorumlardan rüya yorumcusunun kimi zaman bu topraklarda yaşadığını düşünebildiğimiz gibi kimi zaman da bunun mümkün olmadığını, rüya yorumlarının bir kısmının tercümeden ibaret olduğunu düşünmekteyiz. Söz gelimi muz yaprağını anlatırken Anadolu’da yaşayan bir kimsenin bunu hayatında görmemiş olacağı varsayılarak uzun uzadıya anlatılmasına karşın: *degme yapraḡ bir namāzlaḡu gibi olur mışırda çok olurmuş* 143b/13; Rüyada Hindistan cevizi görmekten sıradan bir vak’a gibi bahsedilmektedir. Osmanlı’nın başkenti olan İstanbul’da bu elbette mümkündür, ancak Anadolu’nun diğer şehirleri için rüyada Hindistan cevizi görmek şüphe götürür bir durumdur. *ḡekirge ḡeridür eger bişmiş görse altun ve aḡçadur eger anı yese ḡeriden nesne bula* 142a/4-5 ifadesinde çekirge yemekten bahsetmektedir ki bu topraklarda alışıl gelen bir beslenme türü olduğu söylenemez. Yapı teknikleri ile ilgili özellikler de eserde yer bulmaktadır; *būriyādan*

dīvār tūtmağa zarlar toḡusa 31b/17. Helal kazanmakla ilgili şu bilgi de dikkat çekicidir; *elleri ditrese kazancında helāl ola ya 'ni eyü kazanmaya* 132a/10.

Rüyada deve görmek, deveye binmek, deve köşkünde bulunmak, deve kurban etmek gibi çağımızda görülmesi, hayal edilmesi zor olan ama sadece bir asır önce muteber olan durumlar veya nesneler uzun uzun izah edilmişlerdir. Aynı şekilde at, eşek, katır gibi binek hayvanları, vahşi hayvanlar, kuşlar, çiftlik hayvanları, bunların renkleri, cinsiyetleri, bağırışları vb. pek çok unsur tâbirnâmenin maddeleri arasında yer almaktadır. *at çağırsa, eşek ağırması, katır âvâzı, öküz milese, deve bağırduğı, koyun üni, keçi oğlak geyik ötdi, arslan üni, kaplan üni, ayu üni, kurt üni, it üni, toḡuz üni, çaḡal, dilkü, sıcan, çetük, deve kuşu, kerkes, çaḡır toğan, dölengeç üni, şâhin toğan üni, bedinūs, saḡsağan, gögerçin, üvegi, bayḡuş, kumrı, süglün, tāvus, turna, laḡlaḡ, keklik, tavuḡ, ḡarḡa, ḡara ḡarḡa, bülbül, hezârdâstân, sığırçuk, şu kuşu, ördek, ḡaz, arı, çekirge, ḡurbaḡa üni* eserde rüyalarda görüldüğü takdirde neye delalet ettiği ayrıntılı olarak izah edilmiştir. Bu nedenle de hangi hayvanın ses çıkarması nasıl adlandırılıyorsa burada bahsedilmiştir. *hevāmm* (böcekler, haşereler) karşılığı olarak Türkçe *depreñür cānavārcuḡlar* 152a/8 açıklaması uygun görülmüştür.

Aḡaçlar madde başı yapıldığında (*dıraḡtān* 59b/19 maddesi); sözü geçen aḡaç adları genel olarak Farsça ve Arapça iken, bu coğrafyaya mahsus bir kısmının da Rumca olduğu görülmektedir; *ḡurma, abanoz, erük, armūt, inc'ir, nār, üzüm, bādem, fūlfūl, ayva, pamuk, kendir, turunç, söḡüt, ḡanḡal, zeytīn, 'unnāb, servi çınār, elma, şimşir, şeḡfālū, igde, fıstıḡ, fındıḡ ḡabaḡ, patlıcan, kavun erganūn, ḡül, kiraz, ḡülnār, koz, Hindistan kozu, limon, mersin, ḡiyār, ḡavun, ḡarpuz* olarak sıralanmıştır. Bu aḡaçların yetiştikleri coğrafyaların muhtelif oluşları dikkatimizi çeker. Bugün aḡaç olarak nitelemediğimiz yerden süren bitkilere ve sebzelere de eserde 'aḡaç' dendiğini görmekteyiz. Tâbirnâmede bitki adları bakımından zengin bir içerikle karşılaşmaktayız, başlıkların Türkçe olmayıp ardından Türkçe açıklamalarının da veriliyor olması sözlüksel malzeme açısından önemlidir: *sufūf: dāne-i ḡorasānī* 83a/10, *kāv-çeşm: öküz gözi derler bir çiçekdür* 116b/7, *kāv-zebān: öküz dili derler bir ot olur* 116b/10, *mārçūbe: ilan bıçaḡı* 134a/6, *māz-ı keşişe: uruz otı* 134a/10, *saḡmuniya: mahmūde (bingöz otu)* 82b/15, *sezāb: maḡdenus* 80a/15 *uşturḡāz: devediken* 11a/8 vb.

Bugün mutfaklarımızda artık yer almayan pek çok yiyecek ve içecek adına eserde rast gelmekteyiz; *ābkāme* (Baḡdat ve Anadolu'nun bazı doğu illerinde yapılan turşu ve salata nevinden katık) 111b/3, *kāci* (bulamaç) 114b/13, *ḡaliyye* (tava kebabı) 113b/15, *keşḡāb* (arpa çorbası) 122a/9, *zirebā*: (kimyonlu aş) vb. Eserde bugün ayırt edilmiş bir şekilde kullanılan katı gıdalar yenir, sıvı gıdalar içilir ayırımı yapılmamış görülmektedir; *eger ḡül suyun yese* 123a/20, *inek südi saḡsa yese* 116a/14.

Yenebilecek sebze ve meyvelerin rüyada vakitli/ vakitsiz görülmesi yorumun olumlu/ olumsuz olmasına sebep olur; *eger çubuk yeşil olursa vaktında yese işbu şıfatlu 'avratdan hayr göre* 69b/9, *eger vaktında yese ol dükelü maldur* 12a/19, *vaktındaysa murâddur* 12b/19, *vakitsüz olsa şayruluğdur* 14a/15 vb.

Mutfaklarda kullanılan kap kacak isimleri de zengindir; *bedre:* kova 67b/8, *besat:* yayvan kap 25b/8, *hîk:* tulum 59a/10, *ḳabbān* (büyük terazi, baskül) 112a/18, *ḳinnîye* (büyük şişe, şarap kabı) 114a/21, *sîmî* 40a/17, *teşt:* legençe 39b/16 vb.

Giyecek adları çağının giyim tarzını bizlere sunmaktadır; *'itâb* (kolsuz yakasız kadın gömleği) 112a/10, *kefş:* başmak 122b/18, *maḳrame* 141b/1, *mıḳna'a:* *bürüncük* 141b/7, *mûze:* *edük* 143b/15, *nemed:* *kepenek* 149a/15. *vâlî* maddesinde şehrin ileri gelenlerinin giyimi ile ilgili bir detay ilgi çekicidir; *görsekim dülbendine bir dülbend daḥı ulamışdur ululuḡı arta* 149b/13

Madenlerden eserde sıklıkla bahsedilmektedir, *altun* 28a/15, *bakır* 14a/4, *demür* 10a/8, *gümüş* 28a/14, *jıva* 91a/20, *ḳalây* 14a/3, *pirinç* 10a/8, *sürb* 81b/11, *sürünc* 82b/, *şebe* 93b/9, *zırnıḥ* 75b/15 vb. Rüyada görülen bir nesnenin hangi madenden imal edilmiş olduğu yapılacak yorumu doğrudan ilgilendirmektedir; *ayaḡında demür bend var sefere gide ve anda eğlene, pirincden bend var naşrâniden aşşı göre eger bakırdan görse cuhûddan aşşı göre ḳalaydan görse kāfirden aşşı göre* 30a/... vb. bunun yanında taş, ağaç (odun, kalas, tomruk vb.), pişmiş toprak ve sırça gibi maddelerden de nesneler rüyalarda görülür; *eger sırçadandur 'avratlar şavaş eyleye eger kim taş yâ demür bir taḥılı un eylerdi...10a/9, dışleri gümüşden yâ sırçadan yâ saḳsıdan olsa ecel yaḳındur* 65a/4 *eger ağaçdan olsa şavaş eyleye* 67a/5.

Rüyada görülen nesnelerin renkleri yorum için çok önemli bir ayrıntıdır. Sarı renk daima hastalık ile birlikte düşünülmüştür; *aḳ mûm olursa ḥelâl maldur eger şaru olursa şayruluğdur* 144a/15, *amrûd.* *şaruysa şayruluğdur* 12b/20, *eger incir şarudur şayru ola* 13a/5 vb. Ak ve yeşil renkler olumlu sonuçlara delildir; *eger ağ üzüm vaktında görse ni'met bula* 14a/16, *eger ḳatırı aḳdur ḥûb yüzlü 'avratdur eger yeşil renglidür dîni ḳavî 'avratdur* 8b/15, *vaktında görse yeşil olsa oḡuldur* 30b/19, *eger rengleri aḳ yâ yeşil olsa 'avratlar şâlihler olalar* 43a/8, *eger yeşildür borçı ödene* 13a/5 vb.

Kızıl ve kara renkler değişik yorumlara vesiledir; *eger kızıl serçe görse ḥûb 'avrat ala yâ görklü ḳaravaş şatun ala* 29a/14, *eger kızıldur alıcı ve satıcı 'avratdur* 8b/15, *eger kızıl olursa 'işretçi olalar* 43a/8, *eger ḳaradur ḡuşşadur* 13a/5, *kızıl görse ḥalâyıḳlar cengi ve ḳan dögmekdür ḳara olsa ḳaḥtlıḳdur* 9b/14 vb.

4. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Eser 16. yüzyılda yazılmış olmasına rağmen Eski Anadolu Türkçesinin söz varlığını işlek olarak kullanmaktadır. Dizini üzerinde tarafımızdan çalışılmakta olan eserin söz varlığı kayda değer zenginliktedir. Sadece bu sebepten bile önemi büyük olan eser devrinin sosyo-kültürel alışkanlıklarına, inanış ve davranış kalıplarına dair sayısız bilgi sunmaktadır.

İnsanlığın geçmişteki bilgilerini sadece resmi tarihten öğrenemeyiz. Onun kültürel kodlarını, iç dünyasını, beklentilerini, ümitlerini ve korkularını, beğenilerini, becerilerini ve daha birçok konudaki fikirlerini öğrenebilmenin yollarından biri de hayallerine kulak vermektir. Hayallerine ait bilgilere en yakın mesafede de tâbirnâmeler olduğuna hiç şüphe yoktur. Çünkü bu tarz eserler rüyalarda görülmesi muhtemel durumları izah ederek çağının insanının iç dünyasını apaçık bizlere sunarken aynı zamanda kullandığı söz dağarcığı ile de dilbilimciler için yemyeşil bir vaha gibi karşımızda durmaktadır. Elimizdeki eser; Tâbirü'l-Menâmât da bu anlamda gösterilecek her türlü ilgiyi hak eden yazı dili ile konuşma dilinin sınırlarını birlikte zorlayan bir eserdir.

KAYNAKÇA

Akçay, G. (2018). Mesnevilerde Rüya Teorileri. *Türkbilig*, (36), ss. 213-234. Ayrıca erişim: <http://www.turkbilig.com/pdf/201836-581.pdf> 08.09.2020.

Aksoy, Ö. A. & Dilçin, D. (2009a). *XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü (A-B) I. Cilt*, [4. Baskı]. Ankara: TDK Yayınları.

Aksoy, Ö. A. & Dilçin, D. (2009b). *XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü (C-D) II. Cilt*, [3. Baskı]. Ankara: TDK Yayınları.

Aksoy, Ö. A. & Dilçin, D. (2009c). *XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü (E-İ) III. Cilt*, [3. Baskı]. Ankara: TDK Yayınları.

Aksoy, Ö. A. & Dilçin, D. (2009d). *XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü (K-N) IV. Cilt*, [3. Baskı]. Ankara: TDK Yayınları.

Aksoy, Ö. A. & Dilçin, D. (2009e). *XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü (O-T) V. Cilt*, [3. Baskı]. Ankara: TDK Yayınları.

Aksoy, Ö. A. & Dilçin, D. (2009f). *XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü (U-Z) VI. Cilt*, [3. Baskı]. Ankara: TDK Yayınları.

Aksoy, Ö. A. & Dilçin, D. (2009g). *XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü (Ekler) VII. Cilt*, [3. Baskı]. Ankara: TDK Yayınları.

- Aksoy, Ö. A. & Dilçin, D. (2009h). *XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü (Dizin) VIII. Cilt*, [3. Baskı]. Ankara: TDK Yayınları.
- Balaban, A. (2014). Türkçe Yazma Tabirnameler. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 9, ss.112-132. Ayrıca erişim: https://www.academia.edu/7550564/T%C3%BCrk%C3%A7e_Yazma_Tabirnameler 08.09.2020.
- Bars, M. E. (2015, Bahar). Türk Kültüründe Rüya ve Battal Gazi Destanı'nda İşlevleri. *International Journal of Language Academy*, 3(1), ss.73-93. DOI: 10.18033/ijla.194.
- Baş, B. (2011, Bahar). Söz Varlığı ile İlgili Çalışmalarda Kullanılacak Ölçütler. *TÜBAR*, xxix, ss. 27-61. Ayrıca erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/157052> 08.09.2020.
- Bayaz, A. (1993). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (H-İ) C. VII*, [2. Baskı]. Ankara: TDK Yayınları.
- Bayaz, A., Dikmen, A., Atabay, G., Barlas, A. (1993). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (G) C. VI*, [2. Baskı]. Ankara: TDK Yayınları.
- Bayraktar, F. S. (2019). Tâbirü'l Menâmât'ta Fakirlik Belirtisi Olan Rüyalar. İçinde E. Gürsoy Naskali (Ed.), *Fakirlik*, (ss. 523-536) İstanbul: Libra Yayıncılık.
- Bayraktar, F. S. (2017, Aralık). Tâbirü'l Menâmât'ta Kadının Toplumsal Cinsiyet Rolüne Bir Bakış. İçinde M. F. Köksal, M. Kaçar, M. İlhan (Ed.) *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatında "Kadın" Sempozyumu, Amasya, 4-6 Mayıs 2017* [Bildiri Kitabı-Tam Metin-Elektronik Sürüm], 13, (ss. 197-213). Ankara: Amasya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi adına Başkent Klişe Matbaacılık. Ayrıca erişim: https://www.academia.edu/41878438/T%C3%BCrk_Dili_ve_Edebiyat%C4%B1nda_Kad%C4%B1n_Sempozyumu 08.09.2020.
- Bayraktaroğlu, G. (1993). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (E-F) C. V*, [2. Baskı]. Ankara: TDK Yayınları.
- Cankoçak-Akın, G. (1993). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (U-Z) C. XI*, [2. Baskı]. Ankara: TDK Yayınları.
- Devellioğlu, F. (1980). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Ankara: Doğu Matbaası [4. Baskı].
- Dikmen, A. & Bayaz, A. (1993). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (S-T) C. X*, [2. Baskı]. Ankara: TDK Yayınları.
- Dikmen, A. (1993). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (Ek1) C. XII*, [2. Baskı]. Ankara: TDK Yayınları.
- Dikmen, A., Barlas, A., Bayraktaroğlu, G., Çingir, A. (1993). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (C-Ç) C. III*, [2. Baskı]. Ankara: TDK Yayınları.
- Dikmen, A., Tolluoğlu, M., Kutlar, P. (1993). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (K) C. VIII*, [2. Baskı]. Ankara: TDK Yayınları.
- Dilçin, C. (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Gökyay, O. Ş. (1982). Rüyalar Üzerine. İçinde *II.Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, C.IV, ss. 185- Ankara: MİFAD Yayınları.

- Gökyay, O. Ş., Coşkun, V. (2010). Tâbirnâme. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Cilt:39. s. 331-333.
- Gülensoy, T. (2007a). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi (A-N)* C.1. Ankara: TDK Yayınları.
- Gülensoy, T. (2007b). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi (O-Z)* C.2. Ankara: TDK Yayınları.
- Kartallıoğlu, Y. (2017). *Osmanlı Konuşma Dili*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Levend, A. S. (1988). *Türk Edebiyatı Tarihi*. C.1, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Osmanlıca Türkçe Sözlük. (t.y.). Erişim adresi: www.osmanlicaturkce.com 08.09.2020.
- Önler, Z. (1999). *Müntahab-ı Şifâ Sözlük*. C. II. İstanbul: Simurg Yayınları.
- Öztürk, M. (2000) *Burhân-ı Katı- Mütercim Âsım Efendi*, Ankara: TDK Yayınları.
- Parlatır, İ., Gözaydın, N., Zülfişar, H., Aksu-Tezcan, B., Türkmen, S., Yılmaz, Y. (1998). *Büyük Türkçe Sözlük*, [9. Baskı]. Ankara: TDK Yayınları.
- Şahin, H. (2003). *Eski Anadolu Türkçesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Şahin, H. (2007) CÂmi'ü'l-Fürs Örneğinde XVI. Yüzyıl Bitki İsimleri. *Turkish Studies*, 2(2), ss. 571-602. Ayrıca erişim: <https://arastirmax.com/en/system/files/dergiler/79199/makaleler/2/2/arastirmax-camiul-furs-orneginde-xvi.yuzyl-bitki-isimleri.pdf> 08.09.2020.
- Tatçı, M. & Çeltik, H. (1995). *Türk Edebiyatında Tasavvufî Rüya Tâbirnâmeleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tören, H. (1997). Ta'bîr-nâme. *Türkiyat Mecmuası*, 20(0), ss. 415-452. Ayrıca erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/172624> 08.09.2020.
- Ülkütaşır, Ş., Ünver, A., Vardarlı, E., Cankoçak, G., Cankoçak, Y., Sarıbaş, O. (1993). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (A) C. I*, [2. Baskı]. Ankara: TDK Yayınları.
- Vardarlı, E. (1993a). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (D) C. IV*, [2. Baskı]. Ankara: TDK Yayınları.
- Vardarlı, E. (1993b). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (L-R) C. IX*, [2. Baskı]. Ankara: TDK Yayınları.
- Vardarlı, E., Ülkütaşır, Ş., Ünver, A., Cankoçak, G., Sarıbaş, O., Dilçin, C. (1993). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (B) C. II*, [2. Baskı]. Ankara: TDK Yayınları.
- Yılmaz, K. & Çetin, K. (2007, Güz). Rüyalar ve Niyazî-i Mısıri'nin Ta'bîrâtü'l-Vâkı'ât Adlı Eserinde Rüyaların Dili. *Turkish Studies*, 2(4), ss.1066-1076. Ayrıca erişim: <http://www.turkishstudies.net/DergiTamDetay.aspx?ID=215> 08.09.2020.